

שאלה 151

11

כב.יב. ויאמר אלקים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאור את העם כי ברוך הוא.

ו הנה להלן (כב, כ) כתיב "ויאמר לו אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם וגו'", ואחר-כך (שם כא-כג) כתיב "וילך עם שרי מואב, ויחר אף ה' כי הולך הוא וגו'". ומקשים כל המפרשים כיון שאמר מתחילה "לא תלך עמהם", איך נתן לו אחר-כך רשות לילך, ההוא אמר ויתנחם. גם קשה מאד, כיון שנתן לו רשות בפה מלא שילך, אם כן אמאי חרה לו שהלך.

1

ע"כ

אמנם יבואר כי יש חילוק בין תיבת "עם" או "עמו", ובין תיבת "את" או "אתו". כי תיבת "עם" מורה על שיווי בדבר ההוא המדובר, ופעולת שניהם על כוונה אחת ממש. כל דבר ששניהם עושים, הרי הוא על כוונה ורצון אחד, וגם אין אחד נפעל ומחברו, שייך בו לשון "עם". אך תיבות "את" או "אתו" יורה שהגם שהם עושים זה הדבר ביחד, אך לא על כוונה אחת, ובלבם אינם שוים, שכל אחד יש לו כוונה אחרת בדבר ההוא. או כשאפילו שניהם עושים על כוונה אחת, אך שהאחד פועל

והשני נפעל, אז שייך לשון "את" או "אתו". [כמו שיורה תיבת "את" ברוב פעמים על הנפעל, כמו "ויעקד את יצחק בנו", וכהנה רבות. ולכן אפילו כשבא על הצירוף, כי שניהם עשו הדבר הזה, יורה או שהאחד פועל ואחד נפעל או שאינם שוים בלב אחד].

16

והנה כאן מתחילה אמר לו השי"ת "לא תלך עמהם", עמהם דייקא, כי כוונתם היתה שילך ויקלל את העם, לכן הזהירו שלא ילך בכוונה זו לקללם, "לא תאור את העם כי ברוך הוא". ואחר כך כשהתאמץ בלעם ללכת, אז נתן לו רשות ללכת, "אתם" דייקא, כמו שנאמר "קום לך אתם". רוצה לומר, כבר אמרתי לך שלא תלך בבחינת עמהם, בכוונה לקללם, רק לך "אתם", שלא יהיה לבד דומה ללבם. ואם היה בלעם עושה כך לא היה חרון עליו כלל, אך בלעם מחמת רשעו לא עשה כן רק "וילך עם שרי מואב", "עם" דייקא [כמו שפירש רש"י ז"ל לבו כלבם שוה], כי חשב לקלל, לכן ויחר אף ה' כי עבר על מצוותיו.

21

26

31

אמנם אחר-כך אמר לו המלאך "לך עם האנשים", והוא כמו שפירש רש"י ז"ל, בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, כי חלקד עמהם וסוף ליאבד מן העולם. מדה כנגד מדה, כמו שהוא רצה להיות בשיווי עמהם, כן יהיה העונש בשיווי עמהם. (עדות ביעקב, בדפוס לבוב דף כז, א, ולשונו: "ושמעתי בימי חורפי בשם הגאון מוויילנא זצוק"ל, ולפי מה שהוא בזכרוני נדמה לי שכך שמעתי¹⁰).

2

הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא (ט, מד).

פירש"י כשהן עומדין משנתן שחרית הן מחגברין כלביא וכארי לחטוף את המזות ללבוש צינים לקרות את שמע ולהניח מפילין עכ"ל, ולא נקט רש"י ולהתפלל, והנה דעת הרמב"ם בטהמ"ל מ"ע ה' וצ"ל

מה"ל מפילה דמזות תפלה הוי מה"מ, אולם הרמב"ן בהשגות סוכר שחפלה דרבנן, ולפי"ו י"ל דס"ל לרש"י בהרמב"ן ולכך לא נקט תפלה. אלא דכבר הקשו על הרמב"ן דתפלה אינו אלא מדרבנן דהיאך יתכן ברכת כהנים

(11)

בגבולין מה"מ כשזכרתי כהנים היו רק בשעת חפלה וחפלה מדרבנן, ותיקן מן הגר"מ ז"ל דאף לדעת הרמב"ן היינו רק בחיובה, אבל קיומה וענינה היו מה"מ, וכיון שמדאורייתא מקיים מצות חפילה ואל עלה שם חפלה מה"מ שפיר מקיים מצות נשיאת כפים בשעת חפילה, ולפי"ז הרי שוב צ"ע מ"ט לא נקט רש"י חפלה דהוי לכ"ע מה"מ, ואע"ג שאינו חייב בה מה"מ מ"מ גם מצות ציית אינו חייב בה מה"מ, ומ"מ נקט רש"י למצוה ציית וא"כ הו"ל למינקט גם מצות חפלה.

והנה צפ"א מהל' חפילה ה"א כחז הרמב"ם מצי"ע להחפיל בכל יום, ובלחם משנה שם וז"ל י"ל למה לא החמיל בהל' ק"ש מ"ע לקרות ק"ש כמו שהחמיל כאן בהל' חפילה, וי"ל כדחירין ספר חרדים דמצות יחוד חייב אדם ליחד בכל רגע ולכן לא חשבה לאחת ממצי"ע שנחורה לבד ע"כ, ולפי"ז י"ל דבלעס אמר הן עם כלביא יקום וכלארי יתנשא שהן עומדין משנתם שחרי"ת לחטוף המצות, והיינו שעומדין מיד לקיים הניך מצות שנמשכין מדיר וחייבו על כל היום וכמו מצות חפילין דכתיב וקשרתם ומקיים המצוה כל שעה שהחפילין עליו, וכמו"כ בציית מקיים המצוה כל שעה

ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הביתני זה שלש רגלים (ככ, כח) כחז ברש"י רמו לו אמה מבקש לעקור אומה המוגנת שלש רגלים בשנה. ויש להעיר אמאי רמו לו מצוה זו יותר משאר מצוות.

ויש לפרש על פי מה דאיתא בטור (א"ח סימן ת"ז) דהג' ימים טובים כנגד הג' אבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, סוכות כנגד יעקב. ועיין ברש"י פרשת כי תשא (לג, יג ד"ה לאברהם) והוא מגמ' ברכות (גכ) דהאבות נקראו רגלים דכוכותם עומד כסא הכבוד וכל העולם.

ועיין באור גדליהו (נלקטו דיבורים על שמיני עשרה) וז"ל, כל אחד מהג' אבות השפיע ברכה מיוחדת לכלל ישראל וקדושה מיוחדת וכן כל חג יש לו ברכה מיוחדת שמשפיעה לכלל ישראל וכמו שאומרים בנוסח החפילה והשיאו ה' אלקינו את ברכת מועדך שכל חג יש לו ברכה מיוחדת ולכל ברכה זכו כלל ישראל בכה ובזכות האבות וכו' ואף שהברכות הן בדברים גשמיים כוללת במוכה גם השפעה רוחנית וגו', ע"כ.

שלוש הציית, וכמו"כ המוס' צ"ק נ"ז דכל שעה שהחפילין והציית עליו מקיים מצוה, ובמו"כ מצות יחוד חייב ליחד בכל רגע, ואם יעמדו משנתם לאחר זמן, בהך זמן שיהיו ימים יפסידו מקיום המצוה, ועשא"כ מצות חפלה אינו מתקיים אלא פעם אחת ולא יפסיד כלום מקיום המצוה אם יעמוד משנתו לאחר זמן לכך לא נקט רש"י מצות חפילה.

(4) ע"כ

בב.יח. ויען בלעם ויאמר וגו' לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי לעשות קסמה או גדולה.

קשה, דאם קטנה לא יוכל לעשות, כל-שכן שגדולה לא יוכל לעשות, ולכאורה התיבות "או גדולה" מיותרות. אמנם יבואר על פי דרשתם במדרש פליאה על הפסוק וישם ה' דבר בפי בלעם וגו', חד אמר חכה, הדא הוא דכתיב מה אקוב וגו', וחד אמר הוציא מילין מפיו, הדא הוא דכתיב מה אזעום לא זעם ה'". ולכאורה דברי המדרש הללו סתומים.

ברם, ידוע דשם אלקים הוא מדת הדין, ושם "אל" הבא מן "אלקים" הוא רחמים, ו"אל" בפני עצמו הוא גם-כן רחמים, שנאמר "חסד אל כל היום" (תהלים נב, ג). ושם י"ה הוא דין קטן מדין אלקים, ושם הויה הוא רחמים גדול. בזה יובן המדרש, כי בתחילה רצה לקלל את ישראל בשם אלקים, לכן שם ה' חכה בפיו, שלא יאמר רק "אל", וזה "מה אקוב לא קבה אל". אחר-כך רצה לקלל בשם י"ה, שהוא נמי דין, אז הוציא המלאך מילים מפיו, והיינו ו"ה, ואמר שם י"ה-ו"ה, מדת רחמים, והיינו דכתיב "מה אזעום לא זעם י"ה-ו"ה". זהו שאמר "לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה", רצה לומר, או לעשות קטנה משם י"ה-ו"ה, ולומר רק י"ה, או לעשות גדולה, ולקלל בשם אלקים.

(פנינים יקרים, לר' שמעון בצלאל ניימאן מטארנא, קראקא תר"ס, וכיוצא בעולם עשיה, דף קד"ז)

במצא דכל הכרכות והשפעות שיזכו כלל ישראל על כל השנה נשפע מכת חמות האבות. ובלעס ידע זה, דהגמ' צמנהדרין (קה:) על הפסוק מה טובו אלהיך יעקב דורש, דמברכותיו של אוחו רשע אמה ידע מה היה בלבו. ובלעס אמר שלא יוכל לקללם כי מראש נרים אראנו, דראה שרשיהם שהם מיוסדים וחוקים כזורים ע"י האבות, כלומר דראה דכל הטוב והשפעות שבאו לכלל ישראל הוא בזכות האבות. ומה חזין דחשב לבטל מהם הכח של האבות שיושפע ממחן הג' רגלים, וכנ"ל.

וזה הביאור כאן, דרמו לו שרואה לעקור האומה המוגנת ג' רגלים דכל החיות והשפעות באים לכלל ישראל ממחן הג' רגלים שמשם יושפע כל טוב בזכות וכה האבות, וזה רצה לבטל, הכח והזכות אבות, ואז יוכל לקללם מ"ו שאין להם הזכות אבות שיושפע להם חיל מוד

(5) וק שחתה

(2)

ויפתח ד' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים (כב, כח)

ברש"י אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים - וג' פעמים נאמרה בפרשה ג' רגלים ואינו מובן ואולי י"ל דכל ענין קללת בלעם נובע ממה שיודע דעת עליון ופירשו חז"ל דידוע לכוון השעה שזועם הקב"ה דע"ז נאמר וקל זועם בכל יום ופירשו התוס' דה"י יכול לומר כלם ח"ו או כיון שהתחיל באותו רגע כמימרה יכול להמשיך אבל הכל תלוי באותו רגע וע"ז בא ציווי הנביא בהפטרות זכר נא מה יעץ בלק ומה ענה בלעם למען דעת צדקת ד' היינו דאותו הזמן לא זעם נמצא דכל כוחו של בלעם הוא כחשבו לכוון הזמן וע"ז אמרה לו האתון הלא אומה זאת בידם ניתנה הזמן לקבוע השלש רגלים ואתם אפילו שוגגין וכי א"כ א"א לך לעקור אומה זו ומה שלא הצליח בזמן ניסה במקום בקרית חוצות, ובשדה צופים, עד שהגיע לראש הפעור וקודם שעזבו לבלק נתן לו עצת שטים ומעניין שמצאנו בתורה דמיתת אהרן נכתב זמן הסתלקותו אבל בפטירת משה לא נכתב הזמן רק המקום בגיא מול בית פעור דאהרן מכפר על חט הזמן ומשה מכפר על חט המקום של בעל פעור ופירש החתם סופר ולא ידע איש את קבורתו שלא יסלקוהו מבעל פעור כי נצרך להיות שם להגן על ישראל.

פירש"י אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם עכ"ל. ועלה בדעתי כי י"ל עוד מה שבלק אמר בלשון עבר יצא, ובלעם אמר בלשון הווה מוציאם. לפי שהיו מן האומות אומרים אף כי הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים, זאת היתה רק משנאתו למצרים ולא מאהבת ישראל, ולכן בהיות ישראל במדבר ח"ו הסיר השגחתו ואהבתו מהם. אבל האמת הוא כי גם בלכתנו במדבר הראה לנו הקב"ה אהבתו בנסים ובנפלאות שעשה עמנו, והנה כל הדרך אשר הלכו ישראל במדבר, נראה כי נוכל לקרוא כל הנסיעה בשם יציאה ממצרים עד בואם אל ארצם, וכן נראה מקרא [שמות ג' י"ב] בהוציאך את העם ממצרים חעבדון את האלהים, וכן מקרא (כפ' ואתחנן ד' מ"ה)

אלה העדות החקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל בצאתם ממצרים. וד"ש בלעם אל מוציאם ממצרים, כלומר לא מיבעיא כי מתחלה לא יצא מעצמו כי הקב"ה מוציאם, אלא גם עתה הוא ית"ש מוציאם ומוליכם ועדין השגחתו ואהבתו אליהם.

"שלא יציץ לתוך אהל חבירו"

וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכין לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים (כד, ב)

8
נפאית
ספר

ראה שאין פתוחים מכותן זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חבירו, עלה בלבו שלא לקלם שיי

דבר זה הוא מיופים של ישראל ומיסודות קדושתם, וכמה וכמה הלכות גדולות למעשה יש ללמוד מזה.

הראשון כפשוטו, צניעות - שלא להציץ לתוך בית חבירו. האדם הוא סקרן בטבעו, ומאליהן העינים תרות אחר כל דבר חדש, וקורה הרבה שעוברים בחדד מדרגות וישנה דלת פתוחה, או בחזוב, וחלון הקומה הנמוכה פתוח, וצריך להרגיל את העינים עד שיהיה אצלם כטבע שני, שלא להציץ כלל לתוך בתי אחרים, אלא כשיש דלת או חלון פתוח, להסתכל אל הקרקע או לצד השני עד שעוברים.

כמו כן, כשרואים אנשים המדברים ביניהם דברי מריבות וצעקות, והרי זה אינו נעים לאותו אחד שמחמת כעסו חושף את מידותיו הכעסניות, ומדרכי הצניעות שלא להתבונן במצבים אלו, ולא כאותם חסרי לב המתקהלים לראות במחזה, אלא יש להתרחק מהמקום כמה שיותר מהר ולא להסתכל ולהציץ ולפגוע בפרטיות של חבירו.

עוד יש לפרש, שלא לחמד ולהתאוות את מה שהשיגה יד חבירו, שזו רעה חולה מצויה בקרב בני אדם, וביותר פשה הנגע הזה בדורנו, שכל מה שרואה בבית רעהו או שכנו כבר נזקק אף הוא לדבר זה אף אם לא תשיג ידו לכך. וביחוד צריך לחנך את בני הבית, שלא לקנא במה שיש לאחרים ולרצות שגם להם יהיה כך - "הרי לכולם יש את זה ואת זה", אלא המידה הטובה היהודית היא שלא יציץ לתוך בית חבירו.

